

lar yalnız Romanya'da değil, bütün dünyada da büyük ilgi ile karşılanmış ve hemen Claude Sernet tarafından Fransızcaya aktarılmıştır. Romanları arasında önemli biri de *Köpekler*'dir. Üçüncü romanı ise 1918-1948 yıllarının bir kroniği niteliğini taşıyan ve 4 cildinin yayımlandığını bildiğimiz *Köpler Acıdır* adını taşımaktadır. 1959 yılında ise *Yeryüzünün Çiçekleri* adlı bir roman yayımlanmıştır. Bu kez dilimize çevrilen *Ölümlü Oyun* daha sonraki yıllarda yazılmış, fakat yukarıda anılan romanları kadar başarılı olmayan bir kitaptır. Bu başarısızlık, romanda, bazı düşsel yerlerin bulunması ile belirlenebilir.

Ölümlü Oyun, Birinci Dünya Savaşı sırasında Almanların Romanya'yı işgal ettikleri yıllarda geçer. Almanlar, değersiz birer kâğıt karşılığı aldıkları koyunları batıya göndereceklerdir. Bunun için gerekli bakıcıları elde etmek isterler ve sokaktan bazı kişileri toplayıp götürürler. Bunlar, bir gece bir yük vagonuna doldurulur ve koyun yüklü vagonlarla birlikte batıya hareket edilir. Gece, Diplomat adı verilen kişi, Scaurus adı verilen kişinin parasını çalmak için harekete geçer ve Scaurus tarafından bıçaklanır. Böylece kötü bir olayla iki kişi ortaya çıkar romanda. Uzun yolculuktan sonra bir istasyonda bombardmana uğrarlar, öbürleri bir yana bırakılır ve romanda Diplomat ile Scaurus'un maceraları izlenir. Bu arada yanan köylerden geçilir, bu köy halkından dağa çıkan bir topluluk ile karşılaşılır ve onlarla birlikte Almanlarla Türklere karşı bir savaş verilir. Ondan sonra yolda, bir derede yıkanırken elbiseleri çalınır ve öylece çıplak kalmışlarken derenin içinde, iki kadın çıkagelir. Uzun süre erkeksiz kalan kadınlar bunları alıp mağaralarına götürür, yedirir içirir ve giydirebilir. Oradan, acayip bir kıyafetle yola çıkıp Bükreş'e gelirler.

Stancu, böylece, o yıllardaki yaşamı bütün acılığı ile ortaya koyar. Yalnız, Gura Neagra ile birlikte Almanlarla Türklere karşı savaş sahneleriyle kadınların çıkagelmeleri insana biraz düşsel ve roman tekniğine de aykırı görünüyor. Bunun dışında, Stancu, gayet yalın ve heyecansız bir dille anlatıyor öyküyü. Hiç bir şey söylemiyor gibi görünen yerlerde bile derinliğe inebiliyor. René Jougllet tarafından Fransızcaya çevrilen *Yeryüzünün Çiçekleri* romanında da aynı havayı ve anlatımı buluyoruz. Stancu, daha çok Birin-

ci Dünya Savaşı ile ondan önceki yılları anlatmakla sanatçı olarak durumunu da "idare ediyor". Söylemek istediklerini, en buhranlı yılları alarak söylemekte olması, aynı zamanda zeki bir insan olduğunu da koyuyor ortaya.

Stancu, kişilerini iyi çiziyor. Onları, romanın bütünü içinde veriyor bize. Yalın anlatımı içinde yer yer şiire ulaşan yerlere de rastlıyoruz onun romanlarında. *Ölümlü Oyun*'da görülen bu durum *Yeryüzünün Çiçekleri*'nin başlangıcında da görülüyor iyice. *Ölümlü Oyun*'da savaşın kötülüklerini sayıp dökmüyor, ama anlattıkları ile savaşın kötülüğünü koyuyor ortaya. Evler, köyler yakılmış; insanlar birbirine düşman edilmiş; kadınlar kocasız, çocuklar babasız kalmıştır. İnsanlar bir lokma yiyecek, birkaç kuruş için birbirini öldürmektedir. Stancu, Diplomat ile Scaurus (Topal) adı iki kişisini Balkan dağlarında dolaştırarak anlatıyor bu dramı. Bir süre gazeteci olarak çalışması, konuya bakılacak açıyı öğretmiş Stancu'ya.

Güzel bir dille Türkçeye aktarılmış bulunan *Ölümlü Oyun*, savaşın ve insanların dramını yansıtan bir romandır.

Muzaffer UYGUNER

*

"Diyarbakır Ağzı"

Diyarbakır tarihi ve halkbilimi üzerindeki araştırmalarıyla tanınan değerli meslektaşım Avukat Şevket Beysanoğlu'nun son eseri, *Diyarbakır Ağzı*¹ adını taşımaktadır.

Halkevi Başkanı Avukat Ruhi Nedimoğlu'nun sunuş yazısından sonra Diyarbakır Halkevi yayınlarının tam listesi verilmektedir. Önsözde ise, halkbilim çalışmalarına, yazarın, 1942 yılında halkevi adına başladığı belirtilmektedir. Yazar, eserin kapsamını şöyle özetlemiştir: "Kıtapta, Diyarbakır şehri içindeki, eskiden beri

¹ Şevket Beysanoğlu, *Diyarbakır Ağzı*. Ankara, Güzel İstanbul Basımevi, 1966, 266 s., 10 lira. (Diyarbakır Halkevi Yayınları: 13).

Türkçe konuşan ve soyca Diyarbakırlı olan halkın birçok özellikler taşıyan konuşma dili sadece fonetik ve morfoloji yönünden incelenmiş ve çeşitli örnekler verilmiştir."

Birinci bölümde Diyarbakır ağzının grameri üzerinde durulmaktadır. Burada fonetik ve morfoloji konuları ele alınmıştır. Bu arada Diyarbakır'daki yer adları ile Diyarbakır ağzında kullanılan sözcüklerin birer listesine de yer verilmiştir.

İkinci bölümde verilen örnekler şu başlıklar altında toplanmaktadır: Maniler, hoyratlar, mayalar, nenniler, atasözleri, dilekler (dualar), ilençler (beddualar), halk deyimleri, halk türküleri, masallar.

Kitap, halkbilim çalışmaları yönünden olduğu gibi dil araştırmaları bakımından da önemlidir. Yazar, böyle bir konu seçtiği zaman sayın Ömer Asım Aksoy'un *Gaziantep Ağzı*² adlı eserini örnek aldığını, konuşmaları sırasında sık sık açıklamıştır. Gerçi, *Diyarbakır Ağzı*, *Gaziantep Ağzı*'na göre daha küçük ölçüdedir. Yine de bir büyük doğu ilimizin halk kültürünü pek canlı ve zengin örneklerle diriltmeyi ve gözler önüne sermeyi başarmıştır. Rastgele aldığım şu örnekler bile bize birçok bilgiler verecek niteliktedir:

Önce, Diyarbakır ağzında kullanılan sözcüklerden birkaçını görelim: Agit: yiğit; haba: bir cilt hastalığı; çekem: çabaları deşmeye yaranan bir bitki tohumu; çıtrık: kavilem; çortun: oluk; çulluz: züğürt; ece: akıllı kadın; erk: nazı sözü geçmek; kalın: başlık; karaçı: çingene; kılık: gerdan; lök: erkek deve; örük: saç bağı; pin: kümes; pisik: kedi; soyha: ölüden kalan eşya; şitil: fidan; tek: kadar; toy: düğün; yarpuz: sulu yerde yetişen ve yenen bir bitki; zozan: yayla; zübun: entari.

Şimdi de manilerden birkaç örnek veriyoruz:

*Al almanın beşini
Tut zübunun peşini
Geceleri yatamam
Gönder benim eşimi*

² Ömer Asım Aksoy: *Gaziantep Ağzı*. I. II, III. C. İstanbul, İbrahim Horoz Basımevi, 1945-1946. (416, 420, 828 s.) (Türk Dil Kurumu Yayınları: 23)

BİLGİ YAYINLARI SİNEMA DİZİSİ

Turdumuzda ilk kez sinemanın çeşitli yönlerini en yetkili kalemlerle sunmaktadır. Sinemaseverler ve aydınlar her vakit güvenle baş vurabilecekleri en seçme sinema kitaplarını, temiz baskı, bol resimle bu dizide bulacaklardır.

1. YABAN ÇİLEKLERİ 4 Lira

Ingmar Bergman - Tezer Sümer

2. YURTTAŞ KANE 6 Lira

Orson Welles - Nijat Özön

3. SİNEMANIN TEMEL İLKELERİ 7.5 Lira

Pudovkin - Nijat Özön

4. YEDİNCİ MÜHÜR 4 Lira

Ingmar Bergman - A.Turan Olazoğlu

5. GECE 4 Lira

Antonioni - Ülkü Tamer

6. ÇAĞDAŞ SİNEMANIN SO- RUNLARI 7.5 Lira

André Bazin - Nijat Özön

7. POTEKİN ZIRHLISI / HARB ESİRLERİ / CEHEN- NEMDEN DÖNÜŞ 10 Lira

Eisenstein/Renoir/Ford - Nijat Özön

8. AYNADAKİ GİBİ/SESSİZLİK 6 Lira

Ingmar Bergman - Tezer Özlü-
Fadıl Taylan

*Bilgi Yayınevi
Yenişehir - Ankara*

(Dil-3)

Al çuha mavi çuha
 Çuha kenarı yuha
 Üç gündür görmemişem
 Az kali canım çuha
 Ataş koydım mankala
 Zülûf değdi çankala
 Sen orada ben burda
 Nasıl bende can kala
 Altun yüzük barmahta
 Çüter ben van yanahta
 Benim bir sevdiğim var
 Şu karşığı konahta

Armudun irisine
 Uruldum birisine
 Analar kız besliler
 Akitin iyisine
 Bu dağlar meşelidir
 Kırığı döşelidir
 Nazlı yarın kokusu
 Zahar meneşelidir

Çadır kurdım düzlere
 Tiken oldım gözlere
 Ben buradan gidiyem
 Diyarbekir sizlere

Diyarbekir ozan³
 Çohtır destan yazanı
 Gurbet elde ölenin
 Hohtır mezar kazanı

Diyarbekir sarayım
 Seni kimden sorayım
 Mektubun hesret oldım
 Gül cemalin göreyim
 Diyarbekir dört yoldır
 Suyu güzel ve boldır
 Senden ricam bize gel
 Ben içeyim sen doldır

Diyarbekir şehrini
 Sevdim dört bir yanını
 Bildim baharı yar olmaz
 Boşna çektim kehrini

Diyarbekir dört kapi
 Get bah o yar ne yapı
 Haşan ki beni göri
 Başka küçeye sapi

³ "Şair" anlamına gelen "ozan" sözünün Diyarbakır ağzında bugün bile yaşadığını bu dize, açıkça göstermektedir.

Şu iki parça da hoyratlar arasından seçilmiştir:

Asmaya
 Kuş kanadın kırıla
 Niye kondın asmaya
 Ben yardan vaz geçemem
 Götürseler asmaya

Kara ben
 Eli yüzi kara ben
 Acemi davşan kimi
 Saplanmışam kara ben
 Bilmenem nerden öpim
 Beyaz gerden kara ben

Nennileri de bir iki örnekle anmak gerekiyor:

Dandin dandin dan olur
 Oğlum pek yaman olur
 Çıhma canım küçeye
 Kızlar görür kan olur
 Uyi yavrim nenni
 Büyü yavrim nenni

Nenni derem ağlaram
 Karalari bağlaram
 Öksüz geldin dünyaya
 Üreğimi dağlaram
 Ağlama uyi yavrim
 Uyi de büyü yavrim

Aşağıda göreceğiniz sözler ise atasözleri arasından seçilmiştir:

Borcın eyisi vermah, derdin eyisi ölmah.
 Pıcah kendi kılıfını kesmez.
 Sen ağa, ben ağa, inekleri kim sağa.
 Urırsan acıt, yedirirsen doyurt.
 Yalannan iman bir yerde durmaz.
 Yarından tezi bugündür.
 Yavri kuşun ağzı büyük olur.
 Yel kimi gelen sel kimi gider.
 Yırtıcı kuşın ömrü az olur.

Deyimler için aşağıdaki örnekleri göstermekle yetiniyoruz:

"Ali kıran baş kesen", "Bağrına daş bastı", "Çalım yutmanam", "Dilençi degenegine dönmüş", "Etegen düştüm", "Ocağına düştüm", "Turp ekim, şalgam çıktı".

Halk türkülerinden ve masallardan aktarma yapmamıza bu sayfalar yetmeyecektir. Bunların yalnız adlarını vererek yazımızı bitiriyoruz:

Türküler: "Suya gider su destisi elinde", "Odasına vardım", "Çayın öte yüzünde", "Var-dım yarın bahçasına", "Dağlar dağımdır benim", "Kaleden kaleye bir daş olaydım", "Bir çaket isterem belî dar ola", "Kara sandık açamadım", "Bahçada yeşil hiyar", "Hına havası", "Ağla-ma yar ağlama", "Esmer bugün ağlamış", "Bül-bütün kanadı sarı", "Yaş türküsü", "Çarşıda kişniş", "Hangi bağın bağbanısan".

Masallar: "Kırh Yalan", "Mahi Mihri", "Delibalta", "Üç Bacı", "Kırh Köse Kardeş-lar", "Dallan Rihamın Dallan", "Dil Belası", "Ölim Olmıyan Yer", "Yedi Başlı Dev", "Yehu-dinin Aşkı", "Keçelceler", "Serencamlı Padişah", "İncili Mendilinen Altın Top", "Yedi Bacı", "Bilmeceli Masal", "Üç Arhadaş", "Padişahın Aşkı", "Hınah El", "Tembel Ehmed".

Görülüyor ki kitap, her aydının seve seve okuyabileceği bir özellik taşımaktadır.

Ali Rıza ÖNDER

Y E N İ Y A Y I N L A R :

YAZMA TEKNİĞİ: (Örnekli ve uygulamalı yazma tekniği, *Emin Özdemir*, Üçler Yayın, Ankara, 1967., büyük boy 142+IV sayfa, fiyatı 750 kuruş. İsteme yeri: P.K. 36 Bakanlıklar-Ankara.) Gazi Eğitim Enstitüsü edebiyat öğretmenlerinden Emin Özdemir'in özenli bir çalışmayla ortaya getirdiği bu yapıt, şimdiye değin bu konuda yazılmış kitapların en başarılısıdır. Öğretmenlere kılavuz, öğrencilere yardımcı olacak nitelikteki bu yapıtta yazar "düşündük-lerimizi, duyduklarımızı, görüp yaşadık-larımızı yazı ile, derli toplu bir biçimde an-latmanın temel kurallarını" gösteriyor.

DÖRDÜNCÜ İYİLİK: (hikâyeler, *Enver Na-vi Gökşen*, İstanbul 1967., 85 sayfa, fiyatı 3 lira. İsteme yeri: Enver Naci Gökşen, Esentepe, Dergiler Sokak No. 10 Levent/İstanbul.)

DEVLET ANA: (roman, *Kemal Tahir*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1967., 623 sayfa, fiyatı 20 lira. İsteme yeri: Bilgi Yayınevi Sa-karya Caddesi 8 Yenışehir-Ankara.)

DEVİRİMDE DEVİRİM: (*Regis Debray*, çe-viren: R. Güngör, Toplum Yayınları, Ankara 1967., 148 sayfa, fiyatı 7.5 lira.

TDK Yayınları

S Ö Y L E V

Ölümsüz ATATÜRK'ün büyük "NU-TUK"u. Genç kuşakların anlayabilmesi için bugünkü dile aktarılmıştır.

2 cilt, 20 lira

ATATÜRK VE TÜRK DİLİ

Çeşitli yazarların Atatürk'le ilgili anı ve incelemeleri
10 Lira

ATATÜRK'TEN 20 ANI

Mehmet Ali Ağakay
1 Lira

TIYATRO TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ

5 Lira

YASA DİLİ SÖZLÜĞÜ

Ali Rıza Önder
10 Lira

Öğretmen ve öğrencilere %50 indirim yapılır.

İsteme yeri: Toplum Yayınevi, P.K. 176 Ankara.) Şu günlerde Bolivya'da yar-gılanmakta olan Fransız gazetecisi Regis Debray'nın devrimde bir devrim yapmayı öneren yapıtı. Devray, devrimcilere yardım etmek ve bu kitabı yazmakla suçlandırıl-maktadır.

ÖLÜMLE OYUN: (roman, *Zaharia Stancu*, Romenceden çevirenler: Yahya Benekay ve Fatma Pazarcı, Varlık Yayınları, İs-tanbul 1967., 258 sayfa, fiyatı 6 lira. İsteme